

บทที่ 4

ชุมชนคาระอั้งพลัดถิ่นบ้านปางแดงในท่ามกลางบริบทการปิดล้อม

การเข้ามาตั้งบ้านเรือนในพื้นที่ปัจจุบัน เกิดขึ้นภายใต้บริบทของการส่งเสริมการผลิตพืชพาณิชย์เพื่อการส่งออกของรัฐ ซึ่งนำไปสู่การขยายตัวของพืชเศรษฐกิจเข้ามาในพื้นที่ราบของอำเภอ เชียงดาว อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ความต้องการแรงงานในแต่ละขั้นตอนการผลิตเพิ่มสูงขึ้นจนเครือข่ายแลกเปลี่ยนแรงงานไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการแรงงานที่เพิ่มมากขึ้นได้ ซึ่งเปิดทางให้ชาวนาคาระอั้งพลัดถิ่นอพยพเข้ามาสู่พื้นที่ในฐานะแรงงานราคาถูกในการผลิตพืชพาณิชย์ การอพยพสู่พื้นที่ปัจจุบันจึงเกิดขึ้นภายใต้แรงดึงดูดของตลาดแรงงาน ในขณะเดียวกันความลึกลับในการจัดการพื้นที่ป่าของรัฐ ก็เปิดช่องให้ชาวนาคาระอั้งสามารถเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ป่าซึ่งรัฐประกาศเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เนื่องจากในทางปฏิบัติอำนาจรัฐไม่ได้บังคับลงไปบนพื้นที่ดังกล่าวอย่างเต็มที่ มีการครอบครองเหนือพื้นที่ดังกล่าวจากคนกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งได้เปิดช่องทางให้ชาวนาคาระอั้งพลัดถิ่นสามารถเข้ามาตั้งชุมชนอยู่ในพื้นที่ปัจจุบันได้

เนื้อหาในบทนี้ จะนำเสนอให้เห็นถึงบริบทความสัมพันธ์ของชุมชนคาระอั้ง เพื่อให้เห็นภาพของชุมชนคาระอั้งในปัจจุบัน โดยนำเสนอใน 3 ส่วน คือ ส่วนแรก นำเสนอให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจในพื้นที่ก่อนการตั้งถิ่นฐานของชาวนาคาระอั้งพลัดถิ่น ส่วนที่สอง นำเสนอภาพการตั้งถิ่นฐานและความสัมพันธ์ทางสังคมภายในชุมชนคนพลัดถิ่น และส่วนที่สาม นำเสนอถึงระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพาของชุมชนภายใต้บริบทการปิดล้อม ดังต่อไปนี้

4.1 ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในพื้นที่ก่อนการตั้งถิ่นฐานของชาวนาคาระอั้งพลัดถิ่น

อำเภอเชียงดาวเป็นพื้นที่ซึ่งมีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ค่อนข้างมาก ทั้งคนเมืองพื้นราบ และกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงหลากหลายกลุ่ม ซึ่งมีทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มาดั้งเดิม และกลุ่มชาติพันธุ์ที่เคลื่อนย้ายมาในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเชียงดาว บริเวณลุ่มน้ำแม่เตาะ – ห้วยอีโก้ ก่อนหน้าที่ชาวนาคาระอั้งจะอพยพมาตั้งถิ่นฐาน มีชาวปกากะญอซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมในพื้นที่ ต่อมาชาวปกากะญอกลุ่มนี้ได้ย้ายมาตั้งชุมชนบริเวณบ้านผาตายในปัจจุบัน โดยชาวปกากะญอกลุ่มนี้ยังชีพอยู่ด้วยการทำการเกษตรเพื่อยังชีพในระบบไร่หมุนเวียน ส่วนในพื้นที่ราบซึ่งเป็นเขตติดต่อกับผืนป่าบริเวณลุ่มน้ำแม่เตาะ – ห้วยอีโก้ เป็นที่ตั้งชุมชนของคนเมืองบ้านทุ่งหลุก ซึ่งแต่เดิมทำการปลูกข้าวเพื่อบริโภคและค้าขาย เข้าสู่การผลิตพืชพาณิชย์ตามนโยบายส่งเสริมการผลิตทางการเกษตรเพื่อการส่งออกของรัฐในพื้นที่

ลุ่มน้ำแม่เตาะ – ห้วยอีโก้ ก่อนทศวรรษ 2510 มีเพียง ชาวปกากะญอแห่งบ้านผาหลาย และคนเมือง บ้านทุ่งหลุกเท่านั้นที่เป็นคนดั้งเดิมในพื้นที่ มีความสัมพันธ์กับพื้นที่ป่าดังกล่าว ในฐานะพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่การเกษตร ส่วนคนเมืองบ้านทุ่งหลุกใช้พื้นที่ป่าดังกล่าวในการเก็บของป่า การล่าสัตว์และการตัดไม้มาใช้สอย

บุคคลจากภายนอกที่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่เตาะ – ห้วยอีโก้ และนำความเปลี่ยนแปลงมาสู่พื้นที่ดังกล่าวมากที่สุด คือ กลุ่มคนเมืองในฐานะนายทุนทำไม้ แม้ว่าการให้สัมปทานพื้นที่ป่าไม้ในอำเภอเชียงดาวปรากฏในทศวรรษ พ.ศ.2510 แต่การตัดไม้เพื่อส่งให้โรงเลื่อยโดยกลุ่มทุนท้องถิ่นมีมาก่อนหน้านั้น โดยคนเมืองในพื้นที่อำเภอเชียงดาว ซึ่งมีสายสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มเจ้าของโรงเลื่อยขนาดใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ การตัดไม้ในระยะนี้ยังไม่ได้ใช้เทคโนโลยีในระดับสูงมาก ปริมาณไม้ที่ตัดจึงไม่มากเท่ากับการตัดไม้ภายใต้สัมปทานในช่วงต้นทศวรรษ 2510 ซึ่งไม่เพียงก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่เตาะ – ห้วยอีโก้ แต่ยังนำไปสู่การอพยพของผู้นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกเข้ามาในพื้นที่ป่าบริเวณดังกล่าว เมื่อการสัมปทานไม้ในพื้นที่ยุติลงชาวปกากะญอซึ่งเข้ามาเป็นแรงงานซักรากไม้ของบริษัทสัมปทานทำไม้ ได้ทำการผลิตในระบบไร่หมุนเวียนในพื้นที่ซึ่งเคยเป็นพื้นที่สัมปทานทำไม้ และตั้งชุมชนอยู่ที่หมู่บ้านท่าขี้เหล็ก

ในช่วงก่อนทศวรรษ 2520 ได้มีคนเมืองยกจกจากบ้านทุ่งหลุกขึ้นมาบุกเบิกพื้นที่ทำกินในพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่เตาะ – ห้วยอีโก้ โดยคนเมืองส่วนใหญ่ยังคงพักอาศัยอยู่ในหมู่บ้านทุ่งหลุก และเดินทางมาทำการเพาะปลูกในช่วงฤดูกาลผลิตเท่านั้น มีเพียงบางส่วนเท่านั้นที่ตั้งบ้านเรือนกระจายอยู่ในพื้นที่ป่า ในระยะเวลาไล่เลี่ยกัน มีชาวลื้ออพยพเข้ามาในพื้นที่และตั้งบ้านเรือนทำมาหากินอยู่ที่บ้านห้วยอีโก้โดยยังชีพด้วยการปลูกข้าวไร่เพื่อบริโภคควบคู่กับการปลูกข้าวโพดเพื่อขาย ในช่วงเวลาเดียวกันนี้เริ่มมีกลุ่มนายทุนท้องถิ่นเข้ามาบุกเบิกพื้นที่เพื่อรอการออกเอกสาร สปก. ตามนโยบายปฏิรูปที่ดินของรัฐบาล ที่ดินจำนวนมากจึงตกอยู่ภายใต้การครอบครองของกลุ่มทุนท้องถิ่นในอำเภอเชียงดาว ในขณะที่ชาวปกากะญอซึ่งทำกินอยู่ในพื้นที่มาเป็นเวลานานไม่ได้รับสิทธิดังกล่าว

ในช่วงเวลาไล่เลี่ยกับการยกเลิกการทำไม้ตามสัมปทานในพื้นที่ ในช่วงต้นทศวรรษ 2520 ได้มีชาวจีนฮ่อจากจังหวัดเชียงรายเข้ามาทำการแผ้วถางพื้นที่ป่าทั้งที่เป็นป่าซึ่งถูกตัดไม้ตามสัมปทานแล้วและพื้นที่ป่าธรรมชาติ เพื่อทำการปลูกชาเพื่อการค้าร่วมกับคนเมืองในอำเภอเชียงดาว การทำไร่ชาของชาวจีนฮ่อและคนเมืองนี้เป็นไร่ชาขนาดใหญ่ มีพื้นที่ประมาณ 300 – 500 ไร่ ก่อนหน้าที่ชาวดาระอั้งจะอพยพเข้าสู่พื้นที่ ในบริเวณดังกล่าวมีไร่ชาขนาดใหญ่อยู่ 3 แห่ง โดยชาวจีนฮ่อผู้เป็นเจ้าของสวนชา ได้ว่าจ้างคนเมืองจากบ้านทุ่งหลุกให้ขึ้นมาพักอยู่ในพื้นที่ใกล้กับสวนชาเพื่อ

ทำหน้าที่ดูแลกิจการไร้อาแทน โดยมีคนเมืองยากจนจากบ้านทุ่งหลุกขึ้นมาเป็นแรงงานรับจ้างในระยะแรก และเป็นแรงงานจากชนบทพื้นที่สูง คือ ชาวลีซุและชาวคาระอั้งในเวลาต่อมา

ในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่เตาะ – ห้วยอีโก้ ก่อนการอพยพมาเป็นแรงงานรับจ้างและตั้งบ้านเรือนทำกินของชาวคาระอั้งนั้น จึงเป็นพื้นที่ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ที่เกี่ยวข้องกัน คือ คนเมืองบ้านทุ่งหลุก ชาวปกากะญอบ้านผาลาย และบ้านท่าจีเหล็ก ชาวลีซุบ้านห้วยอีโก้ ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงทั้งชาวปกากะญอและชาวลีซุ กับคนเมืองวางอยู่บนความสัมพันธ์ของการเป็นแรงงานรับจ้างในกิจกรรมการเกษตรของคนเมือง เนื่องจากการเข้าสู่การผลิตพืชพาณิชย์ทำให้ความต้องการแรงงานมีเพิ่มขึ้น แรงงานของชาวปกากะญอและชาวลีซุ ซึ่งมีราคาต่ำกว่าค่าแรงงานของคนเมืองพื้นราบ จึงเป็นที่ต้องการของคนเมือง ทั้งชาวปกากะญอและชาวลีซุ จึงยังชีพด้วยการผลิตทางการเกษตรควบคู่กับการเป็นแรงงานรับจ้าง

อย่างไรก็ตาม กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในพื้นที่ที่อยู่ในตำแหน่งแห่งที่ซึ่งต่างกัน คนเมืองคือ กลุ่มคนที่อยู่ในสถานะสูงสุดของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในพื้นที่ คนเมืองได้รับการยอมรับจากรัฐในฐานะ “คนไทย” ได้รับสถานะพลเมืองไทยและอยู่ในพื้นที่มาหลายชั่วอายุ จึงมีเครือข่ายความสัมพันธ์กับกลุ่มทุน ข้าราชการในพื้นที่เป็นอย่างดี เช่นเดียวกับกลุ่มนายทุนท้องถิ่น ซึ่งเข้ามาบุกเบิกพื้นที่เพื่อรอกการออกเอกสารสปก.ก็มีสายสัมพันธ์ที่ดีกับข้าราชการในพื้นที่ และมีตำแหน่งหรือความเกี่ยวข้องกับองค์กรปกครองของท้องถิ่น การบุกเบิกพื้นที่ป่าของกลุ่มทุนท้องถิ่นเพื่อขอเอกสารสิทธิในที่ดิน จึงกลายเป็นสิ่งที่มองไม่เห็นสำหรับเจ้าหน้าที่รัฐ (สัมภาษณ์ คนเมือง บ้านทุ่งหลุก กุมภาพันธ์ 2545)

นอกจากคนเมืองแล้ว ในช่วงเวลานี้ กลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ทั้งชาวลีซุ ชาวปกากะญอ และชาวจีนฮ่อ ล้วนแต่ไม่มีสถานะของพลเมืองไทย แต่ชาวจีนฮ่อก็อยู่ในสถานะที่ดีกว่ากลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงอีกสองกลุ่ม แม้ว่าจะไม่ได้รับสถานะพลเมืองไทย แต่สถานะทางการเงินที่เหนือกว่าทำให้ชาวจีนฮ่อสามารถเข้าถึงทรัพยากรในพื้นที่ได้ดีกว่าชาวปกากะญอ และชาวลีซุ นอกจากนี้ ชาวจีนฮ่อยังได้รับการยอมรับจากคนเมืองพื้นราบมากกว่าชาวปกากะญอและชาวลีซุ ซึ่งถูกจำแนกให้อยู่ในฐานะ “ชาวเขา” ผู้มีวิถีการผลิตที่แตกต่างจากคนเมืองและชาวจีนฮ่อ

วิถีการผลิตในระบบไร่มุมนเวียนของชุมชนบนพื้นที่สูง ซึ่งแตกต่างจากการทำการผลิตในพื้นที่เดิมของคนเมือง จึงถูกคนเมืองนำมาใช้ในการจำแนกและจัดตำแหน่งแห่งที่ของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในพื้นที่ ชาวจีนฮ่อ เจ้าของสวนขนาดใหญ่ได้รับการยอมรับจากคนเมืองผู้อยู่สูงสุดของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในพื้นที่ ในฐานะที่มีวิถีการผลิตแบบอยู่กับที่เช่นเดียวกับคนเมือง ส่วนชาวปกากะญอและชาวลีซุ ซึ่งทำไร่ย้ายที่ถูกกันออกเนื่องจากวิถีการผลิตที่แตกต่างกับคน

เมือง วิธีการผลิตจึงเป็นเครื่องมือที่คนเมืองใช้ในการจำแนกความเหมือน ความแตกต่าง ความเป็นพวกเดียวกัน ความเป็นคนอื่น ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในพื้นที่เดียวกัน

การที่คนเมืองนำระบบการผลิตของชุมชนมาใช้จำแนกความเป็นพวกเดียวกัน ความเป็นคนอื่นของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ นี้ เป็นสิ่งที่ปรากฏในทัศนะของรัฐไทยด้วยเช่นกัน ระบบการผลิตของชุมชนบนพื้นที่สูงซึ่งเป็นการผลิตแบบย้ายที่ในรูปแบบที่หลากหลายถูกมองจากรัฐไทยมาโดยตลอดว่าเป็นระบบการผลิตที่นำไปสู่การทำลายสิ่งแวดล้อม การลดลงของพื้นที่ป่า ควบคู่กับการประทับตรา (stereotype) กลุ่มชนบนพื้นที่สูงให้ผูกติดกับปัญหาเสียดิน และความมั่นคงของชาติ (ขจัดภัย, 2533; ปิ่นแก้ว, 2541; Elawat, 1997: 88; Kampe 1997: 23) ทัศนะดังกล่าวของรัฐไทยที่มีต่อชนบนพื้นที่สูง ซึ่งถูกเรียกขานว่า “ชาวเขา” จึงถูกผลิตซ้ำแล้วซ้ำเล่าผ่านเจ้าหน้าที่รัฐ สื่อต่าง ๆ และได้ก่อให้เกิดการแบ่งแยกกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ในฐานะ “ชาวเขา” ออกจาก กลุ่มคนที่อยู่พื้นราบ “พวกเรา” กลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ และลีซู ซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่เตาะ – หัวฮีโก้ ก็หนีไม่พ้นการถูกจำแนกแยกแยะภายใต้มุมมองดังกล่าว ทั้งจากรัฐ และคนเมืองพื้นราบ

อย่างไรก็ตาม สถานะของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงทั้งสองกลุ่มก็หลอมล้ากันด้วยเช่นกัน ชาวลีซูซึ่งอพยพเข้ามาหลังชาวปกากะญอ นอกจากทำการผลิตข้าวไร่เพื่อบริโภคภายในครัวเรือน และเป็นแรงงานรับจ้างของคนเมืองแล้ว ชาวลีซูยังทำการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อขายด้วย ชาวลีซูจึงมีความสัมพันธ์กับตลาด เข้าถึงตลาดและทุนได้มากกว่าชาวปกากะญอ ซึ่งทำการผลิตเพื่อยังชีพและเกี่ยวข้องกับการผลิตเพื่อการขายน้อยกว่า ชาวลีซูจึงได้รับการยอมรับจากพ่อค้าผลผลิตทางการเกษตรในฐานะที่เป็น “ชาวเขาที่ก้าวหน้า” มากกว่าชาวปกากะญอ (พ่อเลี้ยง, สัมภาษณ์ ธันวาคม 2544) ผลผลิตที่กลุ่มชาติพันธุ์ผลิตได้จึงกลายเป็นเครื่องมือในการวัดความก้าวหน้าของชุมชนบนพื้นที่สูง เมื่อระบบการผลิตเพื่อยังชีพนั้น แม้ว่าจะเพียงพอที่จะทำให้ชุมชนดำรงอยู่ได้อย่างไม่ขัดสน และในหลายชุมชนระบบการผลิตดังกล่าวก็สร้างความมั่นคงให้กับชุมชนได้ดีกว่าระบบการผลิตที่วางอยู่บนฐานการผลิตเชิงพาณิชย์ แต่ระบบการผลิตแบบยังชีพนั้น ไม่ได้ผลิตสินค้าเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของทุน ไม่มีผลผลิตออกสู่ตลาด ในชุมชนปกากะญอซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการผลิตเชิงพาณิชย์น้อยจึงถูกมองว่าล้าหลังกว่าชุมชนลีซู ซึ่งมีผลผลิตออกจากชุมชนตอบสนองต่อความต้องการของตลาดในระดับมหภาค

ในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่เตาะ – หัวฮีโก้ ก่อนการเข้ามาของชาวดาระอั้ง กลุ่มชนบนพื้นที่สูงทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ คือ ชาวปกากะญอและชาวลีซู ได้ตกอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่หลอมล้ากับกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอำนาจในพื้นที่ คือ คนเมือง และรัฐ ซึ่งได้สร้างให้กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงทั้งสองกลุ่มตกอยู่ในสถานะของ “คนอื่น” ในความสัมพันธ์กับรัฐ และกลุ่มคนเมือง ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจ สถานะที่ดีกว่า โดยที่ระบบการผลิตของชุมชนบนพื้นที่สูงซึ่งแตกต่างจากชุมชนพื้นราบ

ถูกนำมาใช้โดยรัฐและคนเมืองในการจัดตำแหน่งแห่งที่ของชุมชนบนพื้นที่สูง ในขณะที่เดียวกัน ความเกี่ยวข้องของชุมชนบนพื้นที่สูงกับตลาด ก็กลายเป็นเครื่องมือที่ถูกคนเมือง ผู้อยู่บนสุดของ ลำดับชั้นความสัมพันธ์เชิงอำนาจในพื้นที่นำมาใช้ในการจำแนก ความก้าวหน้า ความล้ำหลัง ของ ชุมชนบนพื้นที่สูง แม้ว่าจะถูกจัดวางตำแหน่งแห่งที่ที่ต่างกันจากคนเมือง รัฐ แต่ชาวปกากะญอ ชาวลีซู ในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่เตาะ – ห้วยอีโก่ล้วนถูกสร้างให้กลายเป็นคนชายขอบในความสัมพันธ์กับ กลุ่มอำนาจในพื้นที่

4.2 การตั้งถิ่นฐานและความสัมพันธ์ทางสังคมภายในชุมชนคนพลัดถิ่น

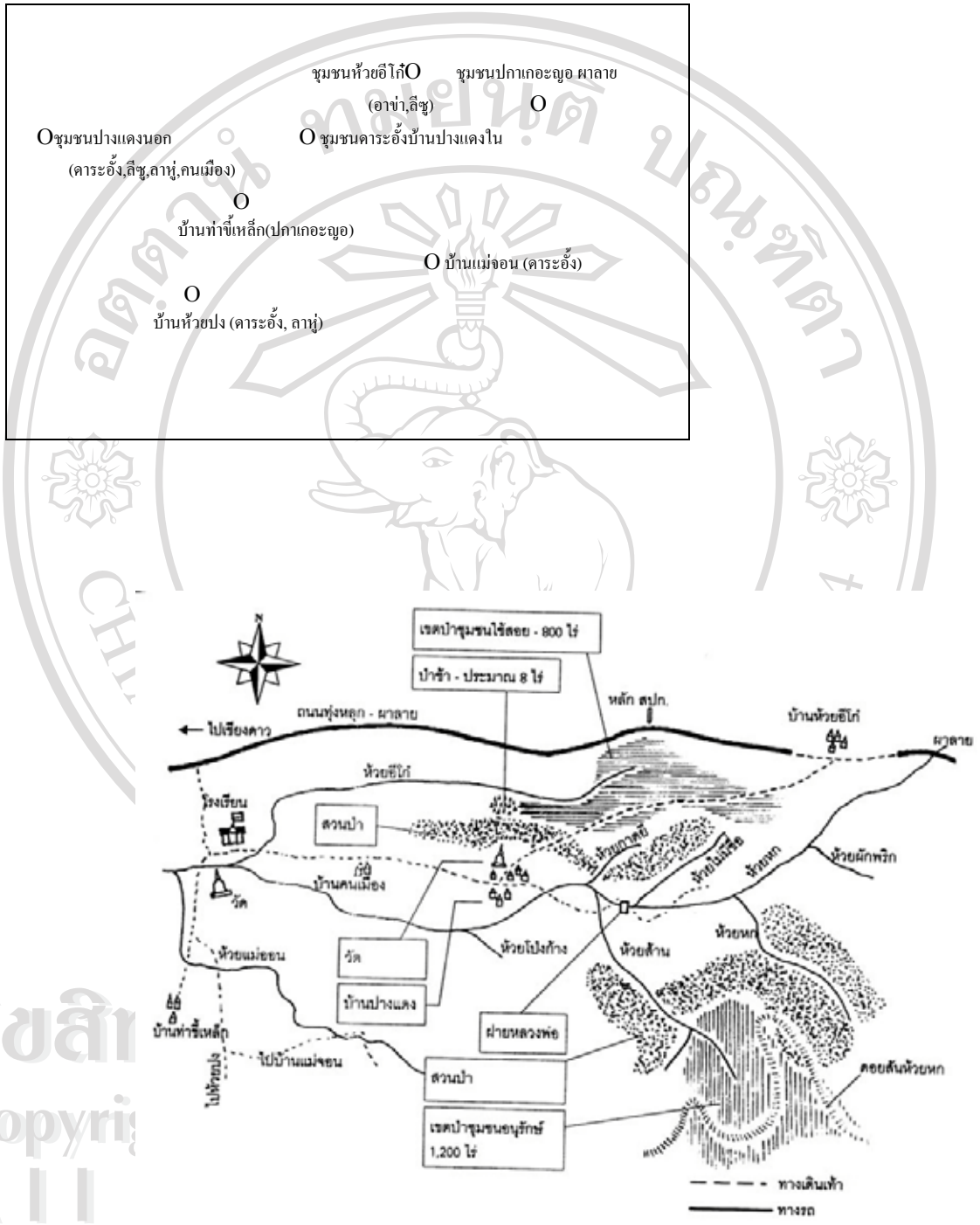
เมื่อแรกของการอพยพจากบ้านนอแล คอยอย่างขาง อ้อตอ ผาง มาเป็นแรงงานรับจ้างใน สวนชาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่เตาะ- ห้วยอีโก่นั้น มีชาวดาระอั้งเพียง 11 ครัวเรือนเท่านั้น โดยตั้งบ้านเรือนอยู่ บริเวณสวนชาบ้านแม่จอน โดยยังชีพด้วยการเป็นแรงงานรับจ้างเก็บใบชา และแรงงานรับจ้างในกิจกรรมการเกษตรของคนพื้นราบ ควบคู่กับการทำข้าวไร่ในพื้นที่สวนชา จำนวนครัวเรือนดาระอั้งที่ อพยพสู่อำเภอเชียงดาวเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากความต้องการแรงงานรับจ้างในพื้นที่ ชาวดาระอั้งที่เดินทางมารับจ้างจึงส่งข่าวคราวและชักชวนญาติพี่น้องของตนให้เดินทางมาเป็นแรงงานรับจ้างใน อำเภอเชียงดาว

ในปีแรกของการอพยพชาวดาระอั้งตั้งบ้านเรือนอยู่ในพื้นที่สวนชาเก่าบริเวณบ้านแม่จอน ก่อนจะย้ายออกมาตั้งบ้านเรือนอยู่ในพื้นที่ป่าปางไม้แดง ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าสงวนเสื่อมโทรม บริเวณลุ่มน้ำแม่เตาะ – ห้วยอีโก่ ในพื้นที่หมู่ 9 ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนบ้านปางแดงในปัจจุบัน ในฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิงห่างจากตัวอำเภอไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ 10 กิโลเมตร การเดินทาง ความสัมพันธ์กับอำนาจภายนอกจึงเกิดขึ้นได้ง่าย ชุมชนดาระอั้งตั้งอยู่ท่ามกลางชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่เข้ามาตั้งบ้านเรือนก่อนหน้าได้แก่ ชุมชนปกากะญอ บ้านผาหลาย และบ้านท่าจีเหล็ก ชุมชนลีซูบ้านห้วยอีโก่ คนเมืองบ้านทุ่งหลุก ซึ่งได้ขยับมาบุกเบิกพื้นที่ป่าเพื่อทำการเกษตร หลังการตั้งถิ่นฐานของชาวดาระอั้ง ยังมีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพิ่มเติมของชาวอาข่าบริเวณบ้านห้วยอีโก่ ชาวลีซูและชาวล่าหู่บริเวณบ้านปางแดงนอก (ดูภาพ 4.1 และ 4.2 ประกอบ)

ภาพ 4.1 แผนที่อำเภอเชียงดาวโดยสังเขป

ภาพ 4.2 แสดงที่ตั้งของชุมชนคาระอั้งบ้านปางแดงในและชุมชนใกล้เคียงโดยสังเขป

ที่มา: สกุนี, 2544.

ปัจจุบันชุมชนคาระอั้งบ้านปางแดงในมีครัวเรือนทั้งสิ้น 48 ครัวเรือนมีประชากรกว่า 300 คน โดยเกือบทั้งชุมชนมีความสัมพันธ์เชิงเครือญาติทั้งที่เป็นเครือญาติโดยตรงและเครือญาติผ่านการแต่งงาน ความเป็นเครือญาติได้มีบทบาทในการจัดความสัมพันธ์ในชุมชน ความขัดแย้งในระดับรุนแรงภายในชุมชนจึงไม่ปรากฏ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างครัวเรือนจึงมีปรากฏให้เห็นทั้งในกิจกรรมการผลิต ในงานบุญ และในชีวิตประจำวัน เช่น การแบ่งปันอาหารระหว่างกัน การช่วยดูแลยามเจ็บป่วย เป็นต้น

เมื่ออพยพเข้ามาตั้งชุมชนใหม่ ๆ เจ้าหน้าที่ได้เข้ามาแนะนำให้ชาวคาระอั้งส่งลูกหลานเข้าเรียนที่โรงเรียนปางแดง ซึ่งตั้งอยู่บริเวณหน้าถ้ำ ในระยะแรกมีแต่เด็ก ๆ เท่านั้นที่เข้ารับการการศึกษาที่จัดให้โดยรัฐไทย ต่อมาเมื่อชุมชนย้ายออกจากพื้นที่บ้านแม่จอมมายังพื้นที่บ้านปางแดงใน อันเป็นที่ตั้งชุมชนปัจจุบัน จึงมีการเรียนการสอนภาษาไทย ทั้งทักษะการอ่านเขียน และการคำนวณเบื้องต้นที่ใช้ในชีวิตประจำวันให้กับผู้ใหญ่ โดยจัดการเรียนขึ้นในช่วงกลางคืนหลัง มีชาวคาระอั้งกว่า 10 คนสมัครเข้าเรียน แต่เนื่องจากชาวคาระอั้งยังต้องทำงานหนักในไร่ หรือรับจ้างในเวลากลางวัน บางครั้งจึงเหนื่อยเกินกว่าจะมาเรียนได้ทุกคืน ชาวคาระอั้งหลายคน ค่อย ๆ ทอยเลิกเรียน และการเรียนการสอนได้ถูกยกเลิกไปในที่สุด โดยมีชาวคาระอั้ง เพียง 4 – 5 คนเท่านั้น ที่เรียนจนสามารถอ่านหนังสือไทยที่ไม่ซับซ้อนมากนักได้ ส่วนการเขียนนั้นในระยะแรกพอเขียนได้บ้าง แต่เนื่องจากไม่ได้ใช้นาน ชาวคาระอั้งกลุ่มนี้บอกว่าปัจจุบันนี้ตนเองไม่สามารถเขียนหนังสือไทยได้แล้ว หลังจากนั้นจึงมีเพียงเด็ก ๆ เท่านั้นที่เข้ารับการการศึกษาใน โรงเรียนจนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แต่สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนทำให้เด็กคาระอั้งไม่มีโอกาสการเรียนในชั้นสูงขึ้นไป แม้ว่าระยะทางจากชุมชนถึงตัวอำเภออันเป็นที่ตั้งของโรงเรียนมัธยมจะอยู่ห่างออกไปราว 10 กิโลเมตรเท่านั้น ราว 4 – 5 ปี ก่อนการศึกษานอกโรงเรียนได้เข้ามาสนับสนุนการศึกษาของผู้ใหญ่โดยจัดส่งครูคน จากอำเภอเชียงดาวเดินทางขึ้นมาสอนหนังสือทุกวันพระซึ่งเป็นวันที่ชาวคาระอั้งไม่ต้องทำงานในไร่ในสวน มีผู้สนใจสมัครเรียนเป็นจำนวนมาก ในระยะแรกครูคนเดินทางมาสอนทุกวันพระ แต่หลังจากนั้นไม่นานก็เริ่มเว้นระยะ บางเดือนครูมาสอนเพียงครั้งเดียวเท่านั้น และในช่วงฤดูฝนซึ่งการเดินทางลำบากทำให้ไม่มีครูเดินทางขึ้นมาสอน ความไม่ต่อเนื่องดังกล่าวนี้ทำให้ชาวคาระอั้งส่วนใหญ่เลิกเรียนในท้ายที่สุด มีเพียงวัยรุ่นบางส่วนซึ่งเคยผ่านการเรียนในโรงเรียนมาบ้างและมีพื้นฐานในระดับหนึ่งแล้วเท่านั้นที่ยังเรียนอยู่ และเดินทางลงไปสอบที่วัดผลที่อำเภอเชียงดาว คนหนุ่มเหล่านี้มักเป็นผู้ที่เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐและหน่วยงานภายนอก และได้เข้ามามีบทบาทในกิจกรรมของชุมชนมากขึ้นเช่น การเผยแพร่ความรู้เรื่องยาเสพติด การอนุรักษ์ป่า เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ผู้นำตามจารีต คือ ผู้อาวุโส ยังคงเป็นคนที่มีความสามารถอย่างสูงในการจัดการความสัมพันธ์ภายในชุมชน และความสัมพันธ์ระหว่างชาวคาระอั้งกับรัฐ

แม้ว่าผู้อาวุโสยังเป็นทีเคารพนับถือในชุมชน แต่ความรู้บางด้านจากกลุ่มผู้อาวุโสก็ไม่ได้ถูกถ่ายทอดสู่คนรุ่นอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ในการรักษาพยาบาล ในปัจจุบันมีเพียงหมอผีของหมู่บ้านเท่านั้นที่มีความรู้ในการใช้สมุนไพรในการรักษาพยาบาล และไม่ได้รับการถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นต่อไป เมื่อครั้งอยู่พม่าคนหนุ่มที่สนใจเรียนรู้เรื่องสมุนไพรจะติดตามเป็นศิษย์หมอยา ช่วยหมอยาเก็บสมุนไพร ปรุงยา เป็นการค่อย ๆ สะสมความรู้จากประสบการณ์ร่วมกัน แต่ในเงื่อนไขที่ชุมชนเผชิญอยู่ปัจจุบัน ทั้งหมอยาและคนหนุ่มต่างต้องดิ้นรนขวนขวายเลี้ยงปากท้องตนเอง การสืบทอดความรู้ในการรักษาพยาบาลด้วยสมุนไพรจึงไม่เป็นไปไม่ได้ ในปัจจุบันเมื่อมีการเจ็บป่วยเกิดขึ้น หากเป็นอาการป่วยที่เชื่อว่าเกิดจากการกระทำของผี หมอผีจะทำการรักษาด้วยการติดต่อกับวิญญาณต่าง ๆ แต่หากเป็นการเจ็บป่วยด้วยสาเหตุอื่น ชาวดาระอั้งก็เดินทางลงไปรับการรักษาสมัยใหม่ในตัวอำเภอ คนที่พอมีเงินเลือกรักษาที่คลินิกซึ่งสะดวกรวดเร็วและเชื่อว่าได้รับยาที่ดีกว่าการไปรักษาที่โรงพยาบาลเชียงดาว ซึ่งต้องเสียเวลารอคอยนาน ค่ารักษาพยาบาลส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 150 – 250 บาทต่อครั้ง เมื่อมีการเจ็บป่วยจึงมีแค่ครัวเรือนยากจนเท่านั้นที่ไปรักษาในโรงพยาบาล โดยเสียค่าใช้จ่ายครั้งละ 30 บาท ซึ่งเมื่อรวมกับค่าเดินทางแล้วการลงไปหาหมอที่โรงพยาบาลมีค่าใช้จ่ายประมาณ 80- 100 บาทต่อครั้ง ซึ่งเป็นจำนวนเงินที่มากสำหรับครัวเรือนยากจน เงื่อนไขที่ไม่สามารถสืบทอดองค์ความรู้ในการรักษาพยาบาลในบริบทของการดิ้นรนทำมาหากินจึงส่งผลให้ชุมชนต้องพึ่งระบบสาธารณสุขสมัยใหม่มากขึ้น

ความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายในสังคมดาระอั้งปัจจุบันวางอยู่บนพื้นฐานของระบบชายเป็นใหญ่ ซึ่งสืบทอดมาจากเมื่อครั้งอาศัยอยู่ในพม่า โดยความเหนือกว่าได้รับการอธิบายเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา เพศชายมีโอกาสบวชเรียนเพื่อสืบทอดพุทธศาสนา ในขณะที่เพศหญิงไม่สามารถทำหน้าที่นี้ได้ แม้ว่าผู้อาวุโสทั้งหญิง ชายให้ความสำคัญกับการไปวัด การปฏิบัติธรรม แต่ก็มีความแตกต่างในระดับความเข้มข้น ความถี่ของการไปวัด การปฏิบัติธรรม แม่เฒ่าดาระอั้ง อธิบายว่าสาเหตุที่ผู้หญิงไปวัดและเข้าร่วมถือศีลปฏิบัติธรรมบ่อยกว่าผู้ชาย เพราะชาติที่แล้วผู้หญิงทำบุญมาน้อยจึงเกิดมาเป็นหญิงทำให้ไม่มีโอกาสในการทำหน้าที่สืบทอดพระศาสนา หากในชาตินี้สะสมบุญมากพอจะทำให้ได้เกิดเป็นชายในชาติหน้าและสามารถบวชเรียนเพื่อเผยแผ่พุทธศาสนาได้

เมื่อเด็กดาระอั้งเริ่มโตเข้าสู่วัยหนุ่มสาว การเกี้ยวพาราสีระหว่างหนุ่มสาวเกิดขึ้นภายใต้การสังเกตอย่างใกล้ชิดของพ่อแม่ญาติพี่น้อง ชาวดาระอั้งมีธรรมเนียมว่าเมื่อชายหนุ่มพึงพอใจหญิงสาวคนใด เวลากลางคืนหลังจากรับประทานอาหารค่ำและพ่อแม่ของหญิงสาวเข้านอนแล้วชายหนุ่มจะชักชวนเพื่อนฝูงไปยังบ้านสาวที่ตนเองหมายปอง และเล่นดิ่งซึ่งเป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านของดาระอั้งเป็นจังหวะ ซึ่งแต่ละคนก็มีจังหวะลีลาการเล่นดิ่งที่แตกต่างกัน หญิงสาวจะจำได้ว่าเสียงดิ่งนั้นเป็นเสียงดิ่งของชายที่ตนพึงใจด้วยหรือไม่ หากไม่ใช่เสียงดิ่งที่ของผู้ชายที่ตนเองพอใจ

หญิงสาวดะอังก์ก็จะนอนต่อ แต่หากเป็นเสียงดังของคนที่ตนเองพอใจอยู่หญิงสาวจะลุกจากที่นอน ขึ้นมาก่อไฟต้มน้ำชานั่งคุยกันในครัว ซึ่งอาจมีเพื่อนของฝ่ายชายร่วมวงสนทนาด้วย ในระหว่างนี้ พ่อแม่ของหญิงสาวอาจเฝ้าดูการสนทนาระหว่างลูกสาวของตนกับชายหนุ่ม แต่จะไม่เข้ามาร่วมวงสนทนาด้วย

ในระยะ 2-3 ปีที่ผ่านมาเริ่มมีความเปลี่ยนแปลงในการจับกันของบ่าวสาว เสียงดังเริ่มลดน้อยลง แต่เสียงเพลงสมัยใหม่จากวิทยุได้เริ่มเข้ามาแทนที่ เสียงเพลงที่ไม่อาจจะบ่าวผู้ชายเป็นใคร ทำให้ต้องมีการนัดหมายกันระหว่างชายหนุ่ม หญิงสาว ในสังคมดะอังก์นี้หนุ่มสาวมีอิสระในการเลือกคู่ครองของตนเอง ภายใต้อาณัติของพ่อแม่ทั้งสองฝ่าย แม้อุเหมือนว่าพ่อแม่จะเปิดโอกาสให้ชายหนุ่มเข้ามาพูดคุยกับลูกสาวในเรือนของตน แต่หากชายหนุ่มนั้นไม่เป็นที่พึงใจของพ่อแม่ พ่อแม่ก็จะไม่ยอมนอนทำให้ผู้ชายไม่สามารถเล่นดิ่ง หรือเปิดเพลงและไม่สามารถเข้ามาพูดคุยกับลูกสาวของตนเองได้ เช่นเดียวกันกับพ่อแม่ของฝ่ายชาย ซึ่งมีบทบาทในการเลือกคู่ชีวิตของลูกชายพอสมควร มักโน้มน้าวให้ลูกชายเลือกผู้หญิงที่ตนเองเห็นว่าดีเหมาะสม อย่างไรก็ตาม การที่เด็กดะอังก์มีโอกาสเรียนหนังสือ ทำให้การเลือกคู่ซึ่งเคยเป็นอยู่ในความรับรู้ของพ่อแม่เปลี่ยนไป การจับกันกลายเป็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างชายหนุ่มกับหญิงสาวผ่านการเขียนจดหมายถึงกัน โดยไม่ผ่านการรับรู้ของพ่อแม่ บทบาทของพ่อแม่และเครือญาติต่อการเลือกคู่ครองของลูกลดน้อยลง

เมื่อตกลงใจจะสร้างครอบครัวร่วมกันและผู้ใหญ่เห็นชอบ จะมีการตกลงกำหนดเรื่องสินสอดที่ฝ่ายชายต้องเตรียมให้พ่อแม่ของฝ่ายหญิง มูลค่าของสินสอดค่าน้อยเพียงไรขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ ฐานะของทั้งสองฝ่าย โดยทั่วไปสินสอดจะอยู่ระหว่าง 3,000- 6,000 บาท งานแต่งงานจัดขึ้นที่บ้านของเจ้าสาวโดยมีแขกหรือญาติมิตรจำนวนมากมาร่วมงาน งานแต่งงานนอกจากเป็นการประกาศการยอมรับการใช้ชีวิตคู่ร่วมกันของบ่าวสาวแล้วยังเป็นหน้าตาของพ่อแม่ทั้งสองฝ่าย นอกจากนี้การมีเจ้าหน้าที่รัฐ กลุ่มอำนาจจากภายนอกมาร่วมในงานแต่งงานก็ถือเป็นหน้าตาของพ่อแม่ด้วย เนื่องจากแสดงให้เห็นถึงสายสัมพันธ์ที่ดีกับอำนาจภายนอกตลอดเวลา 3 วันของการจัดงาน อาหารที่ดี สุรา น้ำดื่ม ถูกเตรียมไว้อย่างไม่ให้ขาดตกบกพร่องเพื่อรองรับแขกหรือที่ทยอยมาร่วมงาน

ภายหลังการแต่งงานหญิงสาวจะย้ายเข้าไปอยู่ร่วมชายคาเดียวกับพ่อแม่ของสามี ช่วยทำการผลิต ช่วยดูแลพ่อแม่ของสามี เมื่อแต่งงาน หญิงดะอังก์ถูกคาดหวังว่าจะต้องให้ความเคารพสามี และพ่อแม่ของสามี ต้องอดทนต่อคำตำหนิ การสั่งสอนของสามีและพ่อแม่ของสามี ต้องประพฤติตนให้เหมาะสมกับหน้าที่ของภรรยาที่ดี สะใภ้ที่ดี เมื่อย้ายเข้าสู่ครอบครัวของสามีหน้าที่การดูแลงานบ้าน การดูแลสมาชิกในบ้านถูกคาดหวังว่าผู้เป็นสะใภ้ต้องรับผิดชอบ ความสะอาดเรียบร้อย

ของบ้านเรือนเป็นรูปธรรมประการแรกที่สะกิดใจจะถูกประเมินจากพ่อแม่ของสามีและชุมชนว่าทำหน้าที่ของตนบกพร่องหรือไม่ ส่วนผู้ชายดะอ์ก็ถูกคาดหวังเช่นกันว่าต้องทำหน้าที่ดูแลเลี้ยงดูภรรยาอย่างดี ความขยันในการทำมาหากินจึงเป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่สุดที่สามีพึงปฏิบัติ ชายที่ไม่ยอมทำงานจึงถูกติฉินจากชาวบ้าน และอาจเป็นสาเหตุให้ผู้หญิงขอเลิกได้โดยไม่ถูกตำหนิจากชุมชน

หลังจากอาศัยอยู่ร่วมกับพ่อแม่ระยะหนึ่ง เมื่อเริ่มมีลูกและสะสมทุนได้ในระดับหนึ่ง ชาวดะอ์จะแยกออกมาตั้งบ้านเรือนของตนเอง แต่ก็อยู่ในที่ดินของพ่อแม่ฝ่ายชาย ยกเว้นในกรณีลูกชายคนเล็กซึ่งจะอยู่ร่วมกับพ่อแม่ตลอดไปเพื่อดูแลพ่อแม่ยามแก่เฒ่า เมื่อครั้งอยู่ในพม่าครอบครัวชาวดะอ์จะแบ่งมรดกให้เฉพาะลูกชายเท่านั้น ส่วนลูกสาวจะไม่ได้รับมรดกจากพ่อแม่ เนื่องจากจะได้รับจากครอบครัวของสามี แต่หลักการดังกล่าวเริ่มเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน เนื่องจากข้อจำกัดเรื่องการเข้าถึงที่ดิน หากลูกสาวแต่งงานกับชายที่อยู่ในครอบครัวยากจนหรือในครอบครัวนั้นมีพี่น้องผู้ชายมาก ส่วนแบ่งในที่ดินที่ได้รับก็น้อยลงและอาจไม่เพียงพอสำหรับการผลิต ครัวเรือนชาวดะอ์จึงเริ่มแบ่งที่ดินบางส่วนให้กับลูกสาวของตนบ้าง แต่ลูกชายยังคงได้รับส่วนแบ่งที่ดินและทรัพย์สินอื่นในสัดส่วนที่มากกว่า

บทบาทของผู้หญิงดะอ์ไม่ได้มีเพียงการดูแลบ้านเรือน สมาชิกในครัวเรือนเท่านั้น ผู้หญิงดะอ์มีส่วนรับผิดชอบอย่างแข็งขันในการผลิตของครัวเรือนเคียงข้างผู้ชาย ทั้งในขั้นตอนการเตรียมการผลิต การปลูก การดูแล และเก็บเกี่ยว ในช่วงที่ผู้นำครอบครัวถูกจับกุมคุมขัง ผู้หญิงดะอ์เข้ามารับผิดชอบในการผลิตอย่างเต็มที่ควบคู่กับการรับจ้างเพื่อเลี้ยงปากท้องของสมาชิกในครอบครัว ในขณะที่เดียวกันผู้ชายดะอ์ก็ไม่ได้รับผิดชอบแต่ในกิจกรรมการผลิตเท่านั้น ผู้ชายดะอ์อาจเข้ามารับผิดชอบงานบ้านบางอย่างที่ถูกคาดหวังว่าเป็นหน้าที่ของภรรยา เช่น การเตรียมอาหาร ซึ่งเป็นสิ่งที่พบเห็นทั่วไป ในสังคมดะอ์ปัจจุบันจึงไม่ได้มีการแบ่งแยกบทบาทระหว่างหญิง - ชาย ที่ชัดเจน แต่มีการถ้อยคถ้อยอาศัย การช่วยเหลือกันระหว่างสามี ภรรยาในกิจกรรมต่าง ๆ ของครัวเรือน

ในครัวเรือนดะอ์ พ่อ คือศูนย์กลางของความสัมพันธ์ในครัวเรือน เป็นหัวหน้าครัวเรือนที่ถูกเมียให้ความเชื่อถือ ความเคารพ พ่อมักมีบทบาทในการตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชน หรือการติดต่อสัมพันธ์กับคนจากภายนอกชุมชน ทั้งเจ้าหน้าที่รัฐ พ่อค้า แต่การตัดสินใจในเรื่องภายในครัวเรือนยังคงเป็นการปรึกษาหารือกันระหว่างพ่อกับแม่ ทั้งเรื่องการผลิตของครัวเรือน การอบรมเลี้ยงดูลูก ชาวดะอ์ใช้เวลาหลังอาหารเย็นในการพูดคุยอบรมสั่งสอนลูกหลานของตน แม้ว่าไม่มีการแบ่งหน้าที่กันชัดเจนระหว่างพ่อแม่ในการอบรมลูก แต่มีแนวโน้มว่าพ่อมักให้ความใส่ใจกับการอบรมสั่งสอนลูกชายมากกว่าลูกสาว ในขณะที่ลูกสาวก็มีความใกล้ชิดกับแม่มากกว่า ได้รับการอบรม การฝึกฝนการบ้านการเรือนจากแม่ นอกจากนี้ ปู่ย่า ตายาย และเครือญาติ

ใกล้ชิดก็ยังมีส่วนในการดูแล การอบรมสั่งสอนด้วยเช่นกัน ความสัมพันธ์ระหว่างชาวคาระอั้งรุ่นหลังกับเครือญาติผู้อาวุโสจึงยังคงอยู่ แม้จะออกเรือนไปแล้ว ชาวคาระอั้งยังคงแวะเวียนมาคุยยังเรือนพ่อแม่ของตนเองอยู่เสมอ

ผู้เฒ่าชาวคาระอั้งทั้งหญิงชายจะเริ่มวางมือจากกิจกรรมการผลิตของครัวเรือนเมื่อลูกหลานเติบโตและออกเรือนจนหมด งานในไร่สวนถูกมอบหมายให้อยู่ในความรับผิดชอบของลูกชายคนเล็กและสะใภ้ซึ่งยังคงอาศัยอยู่ร่วมกับพ่อแม่และทำหน้าที่ดูแลพ่อแม่ แต่ในบางช่วงเวลาที่ต้องการแรงงานมากพ่อแม่ก็ไปร่วมในกิจกรรมการผลิตของครัวเรือนด้วยเช่นกัน หลังจากวางมือจากกิจกรรมการผลิตผู้อาวุโสในชุมชนคาระอั้งมักใช้เวลากับการดูแลลูกหลานที่ยังเล็กในขณะที่พ่อแม่ของเด็กออกไปทำไร่ทำสวน และให้เวลากับกิจกรรมทางธรรม ผู้อาวุโสจะเป็นกลุ่มคนที่ให้ความสนใจกับการไปวัดมากเป็นพิเศษ ในระหว่างเข้าพรรษา ผู้อาวุโสทั้งหญิง ชาย จะร่วมถือศีลปฏิบัติธรรมและค้างคืนที่วัดทุกวันพระ นอกจากวันพระแล้วในวันทั่วไป ผู้เฒ่าคาระอั้งก็นิยมไปไหว้พระ ดูแลทำความสะอาดบริเวณวัดและพระธาตุหน้าถ้ำเป็นประจำ การให้เวลากับกิจกรรมทางธรรมมากขึ้นได้รับการอธิบายจากผู้เฒ่าคาระอั้งว่าเป็นการสะสมบุญไว้เพื่อชีวิตที่ดีในโลกหน้า

เมื่อแรกตั้งชุมชน ชาวคาระอั้งทำการผลิตแบบไร่หมุนเวียนโดยมีรอบการหมุนเวียน 3-4 ปี แต่ปัจจุบันข้อจำกัดของการใช้ที่ดินทำให้ไม่มีพื้นที่มากพอสำหรับการปล่อยให้ดินฟื้นตัว ชาวคาระอั้งใช้พื้นที่เดิมซ้ำกันทุกปี พื้นที่บางส่วนจะถูกสลับระหว่างการปลูกข้าวไร่และการปลูกพืชพาณิชย์ เพื่อให้ถั่วชนิดต่าง ๆ ช่วยทำหน้าที่บำรุงดินแทน ฤดูกาลผลิตของชุมชนเริ่มต้นขึ้นในช่วงเดือนมีนาคม ชาวคาระอั้งจะเริ่มตัดฟัน เผ่าถางพืชที่ปลูกในฤดูกาลผลิตที่ผ่านมา และตากทิ้งไว้ราว 1-2 สัปดาห์ เพื่อให้แห้งและง่ายต่อการเผา โดยใช้แรงงานจากสมาชิกในครัวเรือนเป็นหลัก และมีการนัดหมายกันระหว่างครัวเรือนที่มีผืนดินใกล้กัน เพื่อช่วยดูแลไม่ให้ไฟลุกลามไปนอกพื้นที่ หลังจากนั้นราว 2-3 วัน ชาวพืชที่ยังใหม่ไม่หมดจะถูกนำมากองรวมกันเป็นหย่อม ๆ และเผาไหม้อีกครั้ง หลังการเผาไร่เสร็จแล้วในครัวเรือนที่มีไร่อยู่ห่างบ้าน พ่อจะชักชวนลูกชายไปช่วยกันสร้างกระท่อมที่ไร่ของตน เพื่อเป็นที่พักกินอาหารกลางวัน เป็นที่นอนพักงีบกลางวันระหว่างการทำงานหนักในไร่

เมื่อฝนเริ่มตกลงมาในเดือนเมษายน พฤษภาคม เป็นเวลาของการเริ่มต้นการเพาะปลูก การนัดหมายเวลาเพาะปลูกของแต่ละครัวเรือนจะเริ่มต้นขึ้น เป็นช่วงที่มีความต้องการแรงงานมากทั้งในการขุดดิน การปลูก แม้ว่าภายในหมู่บ้านมีรถไถเดินตาม 2 คัน แต่ก็ใช้ได้แต่ในพื้นที่ราบบางส่วนเท่านั้น แต่พื้นที่ไร่ส่วนใหญ่เป็นที่ลาดชันตามแนวเขา ข้าวไร่และข้าวโพดจะปลูกในเวลาไล่เลี่ยกัน ในไร่ข้าวโพดชาวคาระอั้งจะปลูกพืชผักชนิดต่าง ๆ ลงไปด้วย เช่น พริกทอง พริกเผง แดง ส่วนไร่ข้าวจะปลูกข้าวอย่างเดียวเท่านั้น เนื่องจากผักเหล่านี้เมื่อโตจะเลื้อยไปพันต้นข้าว นอกจาก

นั้น ผู้หญิงดะอ์ยังนิยมแบ่งที่ดินในไร่ส่วนหนึ่งสำหรับปลูกผักอื่น ๆ ด้วย เช่น ผักกาดชนิดต่าง ๆ หอมแดง พริก ผักบุ้ง ถั่วฝักยาว ผักชี มิไม่ก็คร้วเรือนเท่านั้นที่ปลูกผักเหล่านี้ไว้ในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่นิยมปลูกไว้ในไร่ ซึ่งอยู่ใกล้บ้าน ในช่วงฤดูการผลิตนี้เป็นช่วงที่อาหารการกินในชุมชนอุดมสมบูรณ์มากที่สุด ชาวดะอ์ยังสามารถหาอาหารจากในไร่ ในป่า และในน้ำ ช่วงเวลานี้จึงเป็นช่วงที่มีรายจ่ายเพื่อซื้ออาหารน้อยที่สุดในรอบปี

หลังการหยอดข้าวและข้าวโพดแล้วเสร็จ คร้วเรือนดะอ์จะรีบพันสารเคมีป้องกันไม่ให้หญ้าขึ้นในไร่ข้าวโพด และบางคร้วเรือนใช้สารเคมีนี้กับไร่ข้าวด้วย โดยต้องฉีดพ่นก่อนที่ข้าวโพด หรือข้าวจะแทงหน่อมิฉะนั้นข้าวโพด ข้าวที่ปลูกจะตายได้ หลังจากนั้นในเดือน 7 ซึ่งเป็นเวลาที่ทุกคร้วเรือนทำการเพาะปลูกเสร็จเรียบร้อยแล้ว ชาวดะอ์จะประกอบพิธีปิด – เปิดประตูผี หรือการไหว้ผีเจ้าเมือง ให้ช่วยปกป้องผู้คนในชุมชน และดูแลผลผลิตของชุมชน ผีเจ้าเมืองจะส่งผีลูกน้องพร้อมอาวุธออกไปดูแลจับไล่สัตว์ต่าง ๆ ที่มารบกวนในไร่ ในช่วง 2 วันของการประกอบพิธีกรรมชาวดะอ์จึงไม่เข้าไร่ เพราะอาจได้รับอันตรายจากอาวุธของผีลูกน้องผีเจ้าเมืองได้ หลังจากนั้น การดูแลถอนหญ้าที่ขึ้นในไร่ข้าว ไร่ข้าวโพดเป็นงานหลักของคร้วเรือน แต่ก็เป็งานที่ไม่เร่งรีบ

หลังจากการปลูกข้าวโพดประมาณ 3 เดือน ชาวดะอ์จะเริ่มปลูกถั่วชนิดต่าง ๆ ลงในไร่ข้าวโพด บางคร้วเรือนอาจปลูกทั้งถั่วแดง ถั่วดำ และถั่วแปะยี แต่ส่วนใหญ่มักเลือกปลูกเพียง 2 ชนิดเท่านั้น ถั่วเหล่านี้จะถูกปลูกแทรกลงไประหว่างแถวข้าวโพดโดยแบ่งเป็นสัดส่วนชัดเจนว่าพื้นที่ส่วนไหนปลูกถั่วชนิดใด หลังจากนั้นราวปลายเดือนตุลาคม ถึงต้นเดือนพฤศจิกายน เป็นช่วงที่มีความต้องการแรงงานสูงในการเก็บเกี่ยวผลผลิต และต้องใช้การแลกเปลี่ยนแรงงานในหมู่เครือญาติ และผู้ที่มีไร่อยู่ใกล้กัน ข้าวโพดจะถูกขนจากไร่สู่ยุ้งฉางในหมู่บ้าน หรือยุ้งฉางที่อยู่ติดถนน โดยไร่ที่ไม่ชันมากจะขนโดยใช้รถไถเดินตาม ส่วนไร่ที่ชัน หรือต้องข้ามน้ำเยอะ แรงงานจากผู้ชายเป็สิ่งจำเป็นที่สุด โดยชาวดะอ์จะทยอยขายข้าวโพดไม่เกิน 1 เดือนหลังการเก็บเกี่ยว หลังจากเก็บข้าวโพดแล้วเสร็จ ก็เป็เวลาสำหรับการเกี่ยวข้าว ซึ่งใช้การแลกเปลี่ยนแรงงานเช่นกัน แต่จำนวนสมาชิกในเครือขายแลกเปลี่ยนแรงงานไม่มากเท่าการเก็บข้าวโพด ชาวดะอ์จะนำข้าวที่เกี่ยวข้องแล้วมากองรวมกันเพื่อรอการตี หลังจากนั้นจะขนเข้ามาเก็บในยุ้งฉางที่บ้าน การดำข้าวยังมีบ้างในกลุ่มคร้วเรือนยากจนไม่กี่คร้วเรือน แต่คร้วเรือนส่วนใหญ่นิยมนำข้าวไปสีที่โรงสีข้าวในตัวอำเภอเชียงดาวโดยให้เหตุผลว่าสะดวกและเสียเวลาน้อยกว่าการดำข้าวด้วยตัวเอง

หลังจากนั้น ราวปลายเดือนธันวาคม ถึงมกราคม เป็นเวลาที่เริ่มเก็บผลผลิตจากถั่วแดง ถั่วดำ ซึ่งใช้แรงงานจากสมาชิกในคร้วเรือนเท่านั้น ส่วนถั่วแปะยีจะเก็บในเดือนกุมภาพันธ์ ชาวดะอ์จะขายข้าวโพดทันทีหลังเก็บเกี่ยว แต่จะไม่รีบเร่งขายผลผลิตจากถั่ว คร้วเรือนที่พอมีเงินจะรอ

จนกว่าราคาเป็นที่พอใจ หลังจากนั้นเป็นช่วงเวลาที่ไม้รีบเร่งสำหรับชาวคาระอั้ง เป็นช่วงของการพักผ่อน การทำบุญ การซ่อมแซมเครื่องมือเครื่องใช้ และเตรียมตัวสำหรับการผลิตในปีการผลิตถัดไป

4.3 เศรษฐกิจแบบพึ่งพาของชุมชนพลัดถิ่น

เมื่อแรกทีอพยพเข้ามาในพื้นที่ ชาวคาระอั้งจาก 11 ครัวเรือนแรกยังชีพด้วยการเป็นแรงงานรับจ้างในสวนชา และรับจ้างในกิจกรรมการเกษตรในพื้นที่อำเภอเชียงดาว ควบคู่กับการผลิตข้าวไร่เพื่อการยังชีพ ทำให้ยังไม่มี ความแตกต่างของฐานะทางเศรษฐกิจ ระหว่างครัวเรือนเหล่านี้ เนื่องจากกิจกรรมการผลิต ความสามารถในการเข้าถึงพื้นที่การผลิตของครัวเรือนเหล่านี้ไม่แตกต่างกัน ความแตกต่างระหว่างชาวคาระอั้งภายในชุมชนเริ่มเกิดขึ้นเมื่อมีชาวคาระอั้งอพยพสู่พื้นที่มากขึ้นในเวลาต่อมา โดยมีพื้นฐานมาจากความสามารถในการเข้าถึงพื้นที่เพื่อการผลิตที่แตกต่างกัน ครัวเรือนที่อพยพมาทีหลังมักมีพื้นที่การผลิตขนาดเล็กกว่าครัวเรือนกลุ่มแรก ผลผลิตที่ได้ในแต่ละปีจึงน้อยกว่า แต่การที่ชุมชนยังทำการผลิตเพื่อการบริโภค ทำให้ความแตกต่าง ทางฐานะภายในชุมชนยังไม่ปรากฏเด่นชัด

ความแตกต่างระหว่างครัวเรือนคาระอั้งปรากฏเด่นชัดมากขึ้นหลังจากชุมชนเริ่มหันมาทำการผลิตพืชพาณิชย์ ซึ่งทำให้เกิดความแตกต่างของการสะสมทุนระหว่างครัวเรือนต่าง ๆ ความสามารถในการสะสมทุนทางเศรษฐกิจผ่านการผลิตพืชพาณิชย์นี้สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของนโยบายป่าไม้ การจับกุมชาวคาระอั้งจำนวน 29 คนพร้อมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในพื้นที่ในพ.ศ. 2532 ในข้อหาบุกรุกพื้นที่ป่าสงวน ได้ทำให้การใช้ที่ดินเพื่อการผลิตของชาวคาระอั้งถูกควบคุมอย่างเข้มงวด พื้นที่การผลิตจำนวนหนึ่งถูกนำไปปลูกเป็นสวนป่า ข้อจำกัดในการใช้ที่ดินทำให้การผลิตเพื่อยังชีพไม่อาจเป็นไปได้ พ่อเลี้ยงแบกอดีตครูในอำเภอเชียงดาว ซึ่งเข้ามาช่วยติดต่อพาชาวคาระอั้งไปเยี่ยมเยือนผู้ชายที่ติดคุกที่เรือนจำจังหวัดเชียงใหม่ ได้แนะนำให้ชาวคาระอั้งปลูกพืชเพื่อขาย การเผชิญกับข้อจำกัดของที่ดินและแรงงานในการผลิตหลังจากผู้ชายถูกจับกุม ทำให้ชาว คาระอั้งเริ่มปลูกพืชพาณิชย์ตามคำแนะนำของพ่อเลี้ยง โดยมี งาม เป็นพืชพาณิชย์ที่เริ่มปลูกในช่วงที่ผู้ชายยังติดคุกอยู่ เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิต พ่อเลี้ยงจะเดินทางขึ้นมารับซื้อผลผลิตทั้งหมด โดยในช่วงเวลาดังกล่าวใช้ช่วงในการขนส่งผลผลิตจากหมู่บ้านลงไปยังชุมชนพื้นราบ

การผลิตเพื่อการค้าของชุมชนคาระอั้งในช่วงแรกที่ผู้ชายยังอยู่ในคุกยังไม่เข้มข้นมากนัก ด้วยข้อจำกัดของแรงงานและพื้นที่ หลังผู้ชายทั้งหมดพ้นโทษออกมาในพ.ศ. 2535 การผลิตพืชพาณิชย์เริ่มเข้มข้นมากขึ้น เนื่องจากข้อจำกัดในการใช้ที่ดิน บางครัวเรือนจึงตัดสินใจลดพื้นที่ปลูกข้าวไร่ และเพิ่มพื้นที่ปลูกพืชพาณิชย์ โดยปัจจุบันพืชพาณิชย์ที่ชาวคาระอั้งปลูก ได้แก่ ข้าวโพด ถั่ว

ดำ ถั่วแดง และเริ่มมีการทดลองปลูกถั่วเหลือง และถั่วลิสง แต่ยังไม่มียieldผลผลิตขายออกสู่ตลาด ผลผลิตที่ได้ส่วนใหญ่ถูกขายให้กับพ่อเลี้ยงแบก ที่ติดต่อค้าขายกันมาตั้งแต่ครั้งผู้ขายถูกจองจำ

ชาวคาระอั้งจึงเริ่มผลิตพืชพาณิชย์เพื่อขาย ความแตกต่างของขนาดที่ดินในแต่ละครัวเรือนผลผลิตที่ได้จึงแตกต่างกันนำไปสู่ระดับความแตกต่างของการสะสมทุน ซึ่งพบว่าระยะเวลาการอพยพผู้พื้นที่ที่แตกต่างกันมีผลต่อความสามารถในการสะสมทุนของครัวเรือนคาระอั้ง เมื่อเผชิญกับการถูกยึดพื้นที่ทำกินไปปลูกสวนป่า การห้ามทำการผลิตในบางพื้นที่ ครัวเรือนที่อพยพเข้ามาในระยะแรกมีทางเลือกมากกว่า เนื่องจากครัวเรือนเหล่านี้มีที่ดินเพื่อการผลิตค่อนข้างมาก จึงยังมีพื้นที่อื่นที่พอจะทำการผลิตได้ หรือหาทางขยับขยายไปเช่าที่ดินจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นได้ ในขณะที่ครัวเรือนซึ่งอพยพเข้ามาในช่วงหลังมีทางเลือกน้อยกว่า ทั้งยังไม่สามารถพึ่งพารายได้จากการเป็นแรงงานรับจ้างได้ เนื่องจากการเลิกกิจการของสวนชา และความต้องการแรงงานในพื้นที่ราบมีเฉพาะในช่วงฤดูการผลิตเท่านั้น

ในช่วง 3 – 4 ปี ที่ผ่านมามีการผลิตพืชพาณิชย์ยังเข้มข้นมากขึ้น บางครัวเรือนเลิกทำข้าวไร่ และหันมาปลูกพืชพาณิชย์อย่างเดียว จากการเก็บข้อมูลในระหว่าง พ.ศ. 2544 – 2545 พบว่าครัวเรือนคาระอั้งยากจนส่วนใหญ่จะแบ่งที่ดินของตนออกเพื่อปลูกข้าวส่วนหนึ่งและปลูกข้าวโพดอีกส่วนหนึ่ง ข้าวที่ปลูกได้จะไม่เพียงพอต่อความต้องการของครัวเรือน แต่การที่ครัวเรือนยากจนส่วนใหญ่เลือกปลูกข้าวไร่เพียงเล็กน้อย ควบคู่กับข้าวโพดเนื่องจากในไร่ข้าวสามารถปลูกข้าวได้เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ส่วนไร่ข้าวโพดยังสามารถปลูกถั่วชนิดต่าง ๆ ลงในพื้นที่เดียวกันได้ บางครัวเรือนมีที่ดินน้อย ถ้าจะปลูกข้าวให้เพียงพอกับความต้องการของครัวเรือนต้องปลูกในที่ดินทั้งหมดหรือบางครัวเรือนปลูกข้าวในที่ดินทั้งหมดแล้ว ผลผลิตที่ได้อาจไม่เพียงพอ การแบ่งพื้นที่ปลูกทั้งข้าวไร่ และข้าวโพดจึงเป็นการลดความเสี่ยงของครัวเรือนในกรณีผลผลิตข้าวไร่ไม่ดี ส่วนครัวเรือนที่มีฐานะปานกลางและครัวเรือนที่มีฐานะดีนั้นส่วนใหญ่สามารถปลูกข้าวได้เพียงพอต่อความต้องการของครัวเรือน เนื่องจากครัวเรือนเหล่านี้มีที่ดินมากกว่าครัวเรือนยากจน เมื่อปลูกข้าวไร่แล้วยังเหลือที่ดินสำหรับการปลูกพืชพาณิชย์อย่างข้าวโพดได้

การเข้ามาของพืชเศรษฐกิจ ได้กลายเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของครัวเรือน ข้าวโพดเป็นพืชที่ทุกครัวเรือนเลือกปลูกและขายได้มูลค่ามากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับพืชพาณิชย์อื่น คือ ถั่วดำ ถั่วแดง ถั่วแปะยี ซึ่งขายได้ราคาต่ำกว่า และต้องการการดูแลมากกว่า จึงมีครัวเรือนส่วนน้อยมากที่ปลูกถั่วทั้งสามชนิดในปีการผลิตเดียวกัน ส่วนใหญ่เลือกปลูกถั่วเพียงหนึ่งหรือสองชนิดเท่านั้น เพื่อให้ราคาของถั่วทำหน้าที่บำรุงดิน การขายพืชเศรษฐกิจยังเป็นแหล่งที่มาของรายได้ที่สำคัญที่สุดของชาวคาระอั้ง รายได้จากการขายผลผลิตของครัวเรือนคาระอั้งบ้านปางแดงในปรากฏดังตารางที่

ตาราง 4.1 ตารางแสดงการเลือกผลิตข้าวของครัวเรือนคาระอั้ง

ประเภทครัวเรือน ¹ (48)	ปลูกข้าวเพียงพอ ไม่ต้องซื้อข้าวกิน	ปลูกข้าวบางส่วน ซื้อข้าวกินบางส่วน	ไม่ปลูกข้าว ซื้อข้าวกินทั้งหมด
ยากจน (30)	6	20	4
ปานกลาง (11)	7	3	1
มีฐานะ (7)	4	2	1

ที่มา: ข้อมูลจากการสำรวจระหว่างเดือนมีนาคม – กันยายน พ.ศ. 2545

ตาราง 4.2 ตารางแสดงรายได้เฉลี่ยจากการขายผลผลิตทางการเกษตรของครัวเรือนคาระอั้ง²

ประเภทครัวเรือน	ข้าวโพด	ถั่วดำ	ถั่วแดง	ถั่วแปะยี
ยากจน (30)	11,750 (30)	3,472 (18)	2,900 (11)	2,975 (8)
ปานกลาง (11)	25,777 (11)	4,440 (10)	3,526 (9)	2,742 (8)
มีฐานะ (7)	32,285 (7)	6,242 (7)	3,968 (5)	6,940 (5)

ที่มา: ข้อมูลจากการสำรวจระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2544 – เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2545

¹ การจำแนกประเภทของครัวเรือนพิจารณาจากรายได้หนี้สินและการถือครองที่ดิน ซึ่งครัวเรือนยากจนถือครองที่ดินเฉลี่ย 9 ไร่ต่อครัวเรือน โดยมีครัวเรือนไร้ที่ดินจำนวน 5 ครัวเรือน ครัวเรือนปานกลางถือครองที่ดินเฉลี่ย 11.5 ไร่ต่อครัวเรือน และครัวเรือนมีฐานะถือครองที่ดินเฉลี่ย 18.7 ไร่ต่อครัวเรือน

² ตัวเลขในวงเล็บหมายถึงจำนวนครัวเรือนที่ทำการผลิตพืชพาณิชย์แต่ละชนิด และรายได้จากการขายผลผลิตทางการเกษตรนี้เป็นรายได้จากการขายที่ยังไม่ได้หักต้นทุนการผลิตของปีการผลิต 2544

ตาราง 4.3 ตารางแสดงต้นทุนการผลิตพืชพาณิชย์โดยเฉลี่ยของครัวเรือนคาระอั้ง

ประเภทครัวเรือน	ค่าเมล็ดพันธุ์ ³	ค่ายากำจัดวัชพืช ⁴	ค่าซื้อเครื่องมือ เครื่องใช้	ค่าเช่าที่ดิน ⁵
ยากจน	860	1750	300	770
ปานกลาง	1950	3200	500	1550
มีฐานะ	2800	4500	650	850

ที่มา: ข้อมูลจากการสำรวจระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2544- กรกฎาคมพ.ศ. 2545

เมื่อพิจารณาตาราง 4.2 และ ตาราง 4.3 พบว่า การเข้าถึงทุนในการผลิต โดยเฉพาะที่ดิน เงินทุน มีความสำคัญต่อผลผลิตที่ได้ ครัวเรือนปานกลาง และครัวเรือนที่มีฐานะ ซึ่งครอบครองที่ดินมากกว่า มีเงินทุนในการซื้อเมล็ดพันธุ์ ยากำจัดวัชพืชมากกว่า รวมทั้งศักยภาพในการจ่ายค่าเช่าที่ดินมากกว่า ทำให้ครัวเรือนกลุ่มนี้มีผลผลิตออกสู่ตลาดได้มากกว่าครัวเรือนยากจน ต้นทุนการผลิต

³ ค่าเมล็ดพันธุ์ หมายถึง ค่าเมล็ดพันธุ์ ข้าวโพด ถั่ว ถั่วแดง ถั่วแปะ ยี่ โดยเมล็ดพันธุ์ ข้าวโพดต้องซื้อใหม่ทุกปี ส่วนถั่วชนิดต่างๆ นั้น สามารถเก็บเมล็ดจากผลผลิตที่ไถได้ไว้ปลูกในปีการผลิตถัดไปได้ แต่คุณภาพของเมล็ดพันธุ์จะค่อยลดลงเรื่อยๆ และมักต้องซื้อเมล็ดพันธุ์ใหม่ไม่เกิน 3 - 4 ปี

⁴ ครัวเรือนคาระอั้ง ส่วนใหญ่ใช้สารเคมีกำจัดวัชพืช มีเพียงครัวเรือนยากจน 3 ครัวเรือนเท่านั้นที่ไม่ใช้สารเคมีดังกล่าว

⁵ มีครัวเรือนยากจนเช่าที่ดิน เพื่อการผลิตจำนวน 12 ครัวเรือน ครัวเรือนปานกลางจำนวน 6 ครัวเรือน และครัวเรือนมีฐานะจำนวน 2 ครัวเรือน

ที่แตกต่างกันจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อความแตกต่างของฐานะทางเศรษฐกิจของชุมชนดาระอั้ง อย่างไรก็ตาม การพิจารณาต้นทุนการผลิตของตนเองนั้น ชาวดาระอั้งไม่ได้นับรวมแรงงานทั้งของสมาชิกในครัวเรือน และแรงงานจากเครือข่ายแลกเปลี่ยนแรงงานเข้าเป็นส่วนหนึ่งของต้นทุนการผลิตด้วย ต้นทุนการผลิตที่ปรากฏจึงน้อยกว่าความเป็นจริง

สถานภาพทางเศรษฐกิจที่ต่างกันระหว่างครัวเรือนทั้ง 3 ประเภทนี้ ยังมีผลต่อการเข้าถึงรายได้จากการท่องเที่ยว โดยความสัมพันธ์ระหว่างชาวดาระอั้งกับการท่องเที่ยวนั้นเริ่มขึ้นในช่วงเวลาที่รัฐบาลไทยมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับประเทศ ในปีพ.ศ. 2530 การรณรงค์ให้เป็นปีท่องเที่ยวไทย (Visit Thailand Year) ซึ่งทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางสู่ประเทศไทยถึง 3,482, 958 ล้าน คน และมีรายได้จากนักท่องเที่ยวถึง 50,024 ล้านบาท (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542: 86) เมื่อประเทศไทยเผชิญกับวิกฤติเศรษฐกิจในพ.ศ. 2540 นโยบายกระตุ้นการท่องเที่ยวถูกนำมาใช้เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับประเทศไทย โดยการรณรงค์ให้ปี พ.ศ. 2541 และ พ.ศ. 2542 เป็นปี อเมซซิ่งไทยแลนด์ (Amazing Thailand Year) ซึ่งมีนักท่องเที่ยวเดินทางสู่ประเทศไทยในพ.ศ. 2541 จำนวน 7.76 ล้านคน มูลค่ารายได้จากการท่องเที่ยว 2.42 แสนล้านบาท และพ.ศ. 2542 มีนักท่องเที่ยวจำนวน 8.58 ล้านคน มีมูลค่ารายได้จากการท่องเที่ยว 2.53 แสนล้านบาท (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542: 86; การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2545 อ้างในมิ่งสรรพ, 2546:3-18)

ในพื้นที่ตั้งชุมชนของชาวดาระอั้ง เป็นพื้นที่ซึ่งมีกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มอาศัยอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน คือ ชาวปกากะญอ ชาวลีซุ ชาวลาหู่ ชาวอาข่า และชาวดาระอั้ง พื้นที่ดังกล่าวจึงเป็นพื้นที่ที่น่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยว บริษัทท่องเที่ยวเริ่มพานักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่หลังการรณรงค์ให้ปี พ.ศ. 2530 เป็นปีการท่องเที่ยวไทย ในระยะแรกกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นการเดินป่าโดยชุมชนดาระอั้งบ้านปางแดงในเป็นที่พักระหว่างการเดินทางในเวลากลางวันของนักท่องเที่ยวโดยชาวดาระอั้งไม่ได้มีบทบาทมากนักในเวทีท่องเที่ยว เป็นแต่เพียงผู้ถูกชมเท่านั้น

การจับกุมผู้ขายดาระอั้งในพ.ศ. 2532 ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวลดน้อยลง แต่หลังจากผู้ถูกจับกุมเหล่านี้ได้รับอิสรภาพจำนวนนักท่องเที่ยวก็เริ่มมีมากขึ้น ชาวดาระอั้งเริ่มเข้ามามีความเกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยวมากขึ้นในรูปของการสร้างบ้านพักรองรับความต้องการค้างคืนในหมู่บ้านของนักท่องเที่ยว การขายสินค้าที่ระลึกให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งทำให้ชาวดาระอั้งเริ่มมีรายได้จากการท่องเที่ยว แต่รายได้ดังกล่าวนี้ไม่ได้ถูกกระจายไปยังชาวดาระอั้งในชุมชนอย่างทั่วถึง และยังมีมูลค่าน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับมูลค่าที่บริษัทนำเที่ยวได้รับ อำนาจการต่อรองที่น้อยกว่า ทำให้ชาวดาระอั้งไม่สามารถต่อรองเรื่องผลประโยชน์ที่เป็นธรรมที่ชุมชนควรจะได้รับจากบริษัทนำเที่ยวได้

ครัวเรือนที่ได้รับประโยชน์จากการเข้ามาของนักท่องเที่ยวมากที่สุด คือครัวเรือนที่ทำบ้านพักสำหรับนักท่องเที่ยว ซึ่งในปัจจุบันนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 5 แห่ง ดำเนินการโดยครัวเรือน 8 ครัวเรือน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีฐานะ 5 ครัวเรือน และครัวเรือนที่มีฐานะปานกลาง 3 ครัวเรือน โดยมีรายได้จากค่าที่พัก กำไรจากการขายเครื่องดื่มให้นักท่องเที่ยวประมาณ 15,000 บาท ต่อปี ในกรณีเป็นการลงทุนร่วมกัน 2 ครัวเรือน และ 30,000 บาท ต่อปีในกรณีเป็นบ้านพักของครัวเรือนเดียว การทำบ้านพักนักท่องเที่ยวมีแต่ครัวเรือนที่มีฐานะและครัวเรือนฐานะปานกลางเท่านั้นที่สามารถจัดสร้างบ้านพักได้ เนื่องจากต้องใช้เงินทุนจำนวนหนึ่งในการก่อสร้าง การซื้ออุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น ที่นอน จาน ชาม แก้วน้ำ ครัวเรือนยากจนจึงไม่สามารถสร้างบ้านพักสำหรับนักท่องเที่ยวได้ ผลประโยชน์ที่ครัวเรือนยากจนได้รับจากนักท่องเที่ยวจึงปรากฏแต่เพียงผ่านการขายสินค้าที่ระลึกให้กับนักท่องเที่ยวของผู้หญิงคาระอั้ง ซึ่งใช้เงินทุนน้อยกว่า แต่ก็มีครัวเรือนยากจนที่สามารถหาเงินทุนในการผลิตหรือซื้อสินค้าที่ระลึกมาขายเพียง 10 ครัวเรือนเท่านั้น โดยมีรายได้เฉลี่ย 1,900 บาท ต่อปี ส่วนครัวเรือนฐานะปานกลางจำนวน ครัวเรือน มีรายได้เฉลี่ย 2,200 บาทต่อปี และครัวเรือนที่มีฐานะจำนวน 6 ครัวเรือน มีรายได้เฉลี่ยสูงถึง 3,750 บาท ต่อปี เนื่องจากมีเงินทุนในการซื้อวัตถุดิบในการทำสินค้า และการซื้อสินค้าจากภายนอกมากกว่า ความแตกต่างของการสะสมทุนภายใต้การผลิตพืชพาณิชย์ได้ส่งผลให้ความสามารถในการสะสมทุนภายใต้เวทีการท่องเที่ยวของครัวเรือนแต่ละกลุ่มแตกต่างกัน

นอกจากรายได้จากการขายผลผลิตเชิงพาณิชย์ รายได้จากการท่องเที่ยวแล้ว ชาวคาระอั้งยังมีรายได้จากการเป็นแรงงานรับจ้าง เฉลี่ยครัวเรือนละ 2,000 บาท ต่อปี และมีรายได้จากการขายหมูเฉลี่ยครัวเรือนละ 2,800 บาท ต่อปี ซึ่งความแตกต่างระหว่างสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนทั้ง 3 ประเภท ไม่มีผลต่อความแตกต่างของรายได้จากการรับจ้าง และการขายหมู

เมื่อพิจารณารายจ่ายของครัวเรือนคาระอั้งนั้น นอกจากรายจ่ายที่เป็นต้นทุนการผลิตดังแสดงในตาราง 4.3 แล้ว รายจ่ายอื่น ๆ ในรอบปีของครัวเรือนคาระอั้งสามารถพิจารณาได้จากตาราง 4.4

ตาราง 4.4 ตารางแสดงรายจ่ายเฉลี่ยของครัวเรือนคาระอั้งในรอบปี

ประเภทครัวเรือน	ข่าวสาร		ค่าอาหาร	สุขภาพ	เสื้อผ้า	การศึกษา	เดินทาง	ทำบุญ
	ซื้อทั้งหมด	ซื้อบางส่วน						
ยากจน	9,400	3,500	9,800	500	1,000	800	800	700
ปานกลาง	10,000	3,300	10,800	1,200	1,200	1,000	1,200	1,300

มีฐานะ	10,000	3,300	14,000	1,400	1,300	1,200	1,400	1,800
--------	--------	-------	--------	-------	-------	-------	-------	-------

ที่มา: ข้อมูลจากการสำรวจระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2544- เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2545

จากตาราง 4.4 ในแต่ละรอบปีนอกจากค่าใช้จ่ายในการผลิตแล้ว ชาวดาระอั้งใช้จ่ายเงินเพื่อซื้อข้าวสารและอาหารมากที่สุด ในหน้าแล้งจะมีรถขายกับข้าวจากในเมืองขึ้นมาขายกับข้าว ซึ่งมีทั้งเนื้อสัตว์ อาหารแห้ง ผักสด ในหมู่บ้าน ซึ่งเกือบทุกครัวเรือนใช้จ่ายเงินค่ากับข้าวในช่วงนี้ประมาณ 20- 30 บาท ต่อวัน ส่วนในฤดูฝนรายจ่ายในการซื้อกับข้าวจะลดลง เนื่องจากสามารถเก็บอาหารจากในไร่ ในป่ามาบริโภคได้มากกว่า ครัวเรือนที่มีฐานะมีค่าใช้จ่ายในด้านต่าง ๆ สูงกว่าครัวเรือนยากจนและครัวเรือนปานกลาง ยกเว้นการจ่ายเงินซื้อข้าวสาร เนื่องจากครัวเรือนที่มีฐานะส่วนใหญ่สามารถแบ่งที่ดินเพื่อปลูกข้าวไร่ในจำนวนที่สูงกว่าครัวเรือนยากจน ซึ่งเลือกใช้พื้นที่เพื่อปลูกข้าวโพดในสัดส่วนที่สูงกว่าข้าวไร่ บางครัวเรือนจึงจ่ายเงินเพื่อซื้อข้าวสารสูงกว่าครัวเรือนที่มีฐานะและครัวเรือนปานกลาง

นอกจากรายจ่ายในด้านการผลิตและรายจ่ายในรอบปีตามตาราง 4.4 แล้ว ยังมีค่าใช้จ่ายอื่นซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นรายจ่ายเฉพาะกิจ ได้แก่ รายจ่ายในการซื้อที่ดิน หลังปี พ.ศ. 2540 มีชาวดาระอั้งจำนวน 13 ครัวเรือนที่ซื้อที่ดินเพิ่ม ในราคาระหว่าง 8,000 – 44,000 บาท รายจ่ายในการซื้อรถจักรยานยนต์ ซึ่งมีราคาประมาณ 15,000 – 40,000 บาท ขึ้นอยู่กับสภาพของรถ ปัจจุบันทั้งชุมชนมีรถจักรยานยนต์ทั้งหมด 17 คัน และรายจ่ายในการปลูกบ้าน ซึ่งหลังฤดูการผลิตปี 2543 เริ่มมีการปลูกบ้านแบบสมัยใหม่ หลังคามุงกระเบื้องแทนหญ้าคา ติฝาและพื้นด้วยกระดานแทนไม้ไผ่ ซึ่งปัจจุบันมีการปลูกบ้านลักษณะนี้จำนวน 11 หลังคา โดยรายจ่ายในการปลูกบ้านประมาณ 30,000 – 50,000 บาท จึงมีครัวเรือนที่มีฐานะ และครัวเรือนปานกลางเท่านั้นสามารถปลูกบ้านสมัยใหม่ได้

การที่เศรษฐกิจของชุมชนผูกพันกับตลาดค่อนข้างมาก มีต้นทุนการผลิตสูง ตลอดจนค่าใช้จ่ายด้านต่าง ๆ ได้ทำให้ชาวดาระอั้งเข้าไปเกี่ยวข้องกับภาวะหนี้สิน โดยแหล่งเงินกู้ของชาวดาระอั้งคือ มูลนิธิพัฒนาและสงเคราะห์เด็ก และพ่อเลี้ยงผู้รับซื้อผลผลิตทางการเกษตร หนี้สินโดยเฉลี่ยของครัวเรือนต่าง ๆ พิจารณาได้จากตาราง 4.5

ตาราง 4.5 ตารางแสดงหนี้สินโดยเฉลี่ยของครัวเรือนดาระอั้ง

ประเภทครัวเรือน	จำนวนครัวเรือนที่เป็นหนี้	หนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน
ครัวเรือนยากจน(30)	30	8,611

ปานกลาง (11)	10	10,700
มีฐานะ (7)	5	18,900

ที่มา: ข้อมูลจากการสำรวจระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2544- เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2545

เมื่อพิจารณาหนี้สินของชาวคาระอั้งพบว่า มีเพียง 3 ครัวเรือนเท่านั้นที่ไม่เป็นหนี้ และไม่มีครัวเรือนยากจนที่ไม่เป็นหนี้ ครัวเรือนยากจนมีหนี้สินเฉลี่ยน้อยที่สุด ส่วนครัวเรือนที่มีฐานะมีหนี้สินเฉลี่ยสูงสุด หนี้สินของครัวเรือนยากจน และครัวเรือนฐานะปานกลางเป็นหนี้สินที่เกิดจากการกู้ยืมเงินเพื่อลงทุนในการผลิตในแต่ละฤดูกาล และการกู้เพื่อใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน บางส่วนเป็นหนี้ที่กู้มาเพื่อซื้อที่ดินเพิ่มเติม ส่วนครัวเรือนที่มีฐานะเป็นหนี้ที่เกิดจากการปลูกบ้าน และการซื้อที่ดิน แม้ว่ามูลค่าหนี้ของครัวเรือนยากจน ครัวเรือนปานกลางจะน้อยกว่าครัวเรือนที่มีฐานะ แต่พบว่าครัวเรือนที่มีฐานะมีศักยภาพในการชำระหนี้ได้ดีกว่าครัวเรือนยากจน และครัวเรือนปานกลาง ซึ่งมีแนวโน้มว่าจะตกอยู่ในวัฏจักรของหนี้สินอย่างยาวนาน

ระบบเศรษฐกิจของชุมชนคาระอั้งจึงไม่ได้วางอยู่บนพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจเพื่อยังชีพซึ่งไม่สามารถเป็นไปได้อย่างได้ข้อจำกัดของการใช้พื้นที่ แต่การเปลี่ยนแปลงสู่การผลิตพืชพาณิชย์ก็ไม่ได้สร้างความมั่นคงให้กับทุกครัวเรือน ครัวเรือนยากจนซึ่งมีพื้นที่การผลิตขนาดเล็กยังไม่สามารถสร้างความมั่นคงของครัวเรือนภายใต้ระบบการผลิตที่เปลี่ยนแปลงนี้ การไม่สามารถสะสมทุนจากการผลิตพืชพาณิชย์ทำให้ครัวเรือนยากจนไม่สามารถเข้าถึงผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวได้ ทั้งยังไม่สามารถหันไปพึ่งพิงรายได้จากภาคแรงงานมาสร้างความมั่นคงให้กับครัวเรือนได้ เนื่องจากความต้องการแรงงานในพื้นที่มีมากเฉพาะในฤดูกาลผลิตเท่านั้น ส่วนการออกไปเป็นแรงงานรับจ้างนอกภาคเกษตรในเมืองนั้นเป็นไปไม่ได้ภายใต้ข้อจำกัดของสถานะคนพลัดถิ่น ขาดสถานภาพพลเมืองไทยทำให้การเดินทางออกนอกพื้นที่มีความยุ่งยากและเสี่ยงต่อการถูกจับกุม ซึ่งทำให้ชีวิตของชาวคาระอั้งมีทางเลือกไม่มากนัก

4.4 สรุป

ความต้องการแรงงานรับจ้างราคาถูกและความถักถั่นในการจัดการพื้นที่ป่าของรัฐเป็นเงื่อนไขสำคัญที่เปิดโอกาสให้ชาวคาระอั้งพลัดถิ่นสามารถเข้ามาตั้งชุมชนอยู่ในพื้นที่ปัจจุบัน ซึ่งมีลำดับขั้นของความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ดำรงอยู่ก่อนหน้าที่ชาวคาระอั้งจะอพยพมาตั้งชุมชน เมื่อแรกตั้งชุมชนชาวคาระอั้งยังชีพด้วยการเป็นแรงงานรับจ้างในกิจกรรมการผลิตของคนเมืองควบคู่กับการทำไร่หมุนเวียน ซึ่งทำให้ระดับการพึ่งพาต่อภายนอกไม่สูงมากนัก แต่ต่อมา

เมื่อเผชิญกับการควบคุมการใช้พื้นที่จากรัฐ ข้อจำกัดของการใช้พื้นที่ทำให้ไม่สามารถสร้างความมั่นคงให้กับชุมชนจากระบบการผลิตเดิมได้ ความอยู่รอดของชุมชน ระดับการพึ่งพาต่อภายนอกของชุมชนดาระอั้งพลัดถิ่นจึงเพิ่มมากขึ้น โดยการปรับตัวเข้าสู่การผลิตเชิงพาณิชย์ โดยมีข้าวโพดเป็นพืชเศรษฐกิจหลัก การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตของชุมชนสู่การผลิตพืชเศรษฐกิจทำให้ความแตกต่างของฐานะทางเศรษฐกิจระหว่างคนในชุมชนปรากฏเด่นชัดขึ้นจากความแตกต่างกันในการสะสมทุนระหว่างครัวเรือนมีที่ดินซึ่งสามารถสะสมทุนภายใต้การผลิตพืชพาณิชย์ได้ดีกว่าครัวเรือนยากจนซึ่งยังคงเผชิญกับภาวะไม่มั่นคงภายใต้ระบบการผลิตดังกล่าว ในขณะที่เดียวกันก็ไม่สามารถพึ่งพารายได้จากความเป็นแรงงานรับจ้างเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับครัวเรือน เนื่องจากความต้องการแรงงานในภาคเกษตรมีจำกัด และสถานะของคนพลัดถิ่นก็ทำให้ไม่สามารถเดินทางไปเป็นแรงงานในพื้นที่อื่น ในสถานการณ์ปัจจุบันที่ชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองเพียงลำพังและความอยู่รอดของชุมชนสัมพันธ์กับภายนอกในระดับแตกต่างกัน แต่กรณีของชาวดาระอั้งพลัดถิ่น ระดับของการพึ่งพิงต่อภายนอกนั้นปรากฏมากกว่าชุมชนอื่น เศรษฐกิจของชุมชนดาระอั้งต้องพึ่งพาดตลาดอย่างมากผ่านการผลิตพืชพาณิชย์ ภายใต้การเผชิญกับข้อจำกัดของการทำไร่หมุนเวียนและความอับจนในการเป็นแรงงานรับจ้าง ซึ่งทำให้ไม่สามารถพัฒนาทางเลือกเพื่อความมั่นคงของชุมชนได้มากนัก

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Copyright © by Chiang Mai University
 All rights reserved